

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Абліцов В. Діалог Івана Дзюби з Віталієм Абліцовим // Дзюба І. М. Спрага. – К.: Український світ, 2001. – С. 3 – 12.
2. Барабаш Ю. «Шевченківський текст» Івана Дзюби / Юрій Барабаш // Дивослово. – 2008. – №3. – С.45–50.
3. Дзюба І. Спогади і роздуми на фінішній прямій / Іван Дзюба – К.: Криниця, 2008. – 928 с.
4. Дзюба І. Тарас Шевченко. Життя і творчість. – 2-ге вид., доопрац./Іван Дзюба – К.: Вид.дім «Києво-Могилянська академія», 2008. – 718 с.
5. Дзюба І. У всякого своя доля (Епізод із стосунків Шевченка зі слов'янофілами)./ Іван Дзюба. – К.: Рад.письменник, 1989. – 371 с.
6. Дзюба І. Шевченкофобія в сучасній Україні // Дзюба І. З криниці літ: У 3 т. / Іван Дзюба. – К.: Вид.дім «Києво-Могилянська академія», 2006. – Т.ІІІ. – С.99–131.
7. Жулинський М. У мене свій світ, своя позиція // Феномен Івана Дзюби. Матеріали круглого столу, 17 листопада / Микола Жулинський. – 2006. – К.: Вид.дім «Києво-Могилянська академія», 2007. – С.13 – 35.
8. Сверстюк Є. Іван Михайлович Дзюба / Євген Сверстюк // Сучасність. – 2001. – № 7 – 8. – С. 118 – 132.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Частакова Надія Сергіївна – аспірантка кафедри української літератури КДПУ ім. В. Винниченка.

Наукові інтереси: літературознавча та літературно-критична діяльність І. Дзюби, аналіз художнього тексту, літературний процес ХХ століття.

НАРАТОР ПЯЛЬКОВИК – ГОЛОВНИЙ ПЕРСОНАЖ РОМАНУ У.М. ТЕККЕРЕЯ «ЯРМАРОК МАРНОСЛАВСТВА»

Світлана ШАНДРУК (Кіровоград)

У статті розглядається роль образу автора-оповідача в романі У.М.Теккеря «Ярмарок марнославства».

The article studies the role of the author-narrator's character in the novel by William Makepeace Thackeray "Vanity Fair".

Ключові слова: наратор, реалістичний роман, сатира, гумор, іронія, мораль, марнославство.

Key words: narrator, realistic novel, satire, humor, irony, morality, vanity.

Творчість У.М.Теккеря – одна із найяскравіших сторінок в історії світової культури. Її значення можна зрозуміти лише тоді, коли розглядати спадщину У.М.Теккеря як єдине ціле, до якої входить надзвичайне жанрове багатство: романи, комічні повісті, казки (схожі на пародійні «антиказки»), гуморески, скетчі, бурлескні поеми, балади, ліричні й альбомні вірші, переклади-переспіви (з Т.Ж. Беранже, А. Шаміссо, Л. Уланда, Горація), віршовані та прозові пародії та автопародії, есе, лекції, серії малюнків з підписами, статті-огляди, хроніки, замітки, рецензії на живописні твори, романи, історичні дослідження та ін.

«Ярмарок марнославства», найкращий твір У.М.Теккерей, не можна збагнути без урахування як попередніх його книг, так і публіцистики письменника, який він писав одночасно з романом у 1847 – 1848 рр. Його нариси, статті й вірші цього періоду утворюють художньо-публіцистичний цикл, присвячений чартизму, ірландському національно-визвольному рухові, лютневій революції у Франції. Порівняння циклу з романом засвідчує, що письменник відгукувався як на «вічні» проблеми буття, так і на актуальні проблеми сьогодення. Його роман поставав із самих «низів» літератури – з нарисів, замальовок, карикатур, малюнків з підписами. У результаті цього був створений оригінальний жанр сатирично-гумористичного епічного роману, що увібрав усі улюблені письменником жанри – есе, комічну новелу, вірш, малюнок, пародію, байку, жанрову сцену і т.п. Книга вирізняється точністю історично-побутових реалій, широтою охоплення соціальних явищ.

«Ярмарок марнославства» позначений синтезом історичного та сучасного роману. Експериментально-ігровий підхід до історії та побуту в романі передається образом автора-оповідача (наратора), який виконує функції блазня-актора, а також режисера лялькового спектаклю й коментатора подій. Цей персонаж улаштовує трюки та фокуси з перевдяганням героїв, залучає читача-глядача (у романі майже двісті авторських малюнків) в обговорення подій та героїв книги.

Авторський коментар, відчутна в ньому іронія допомагають виявити все гідне осміюванню, негарне, безглузде й жалюгідне, що відбувається на підмостках театру маріонеток. Його наратор Ляльковик є «повіреним таємниць» деяких своїх персонажів. Він особисто знайомий з ними, він пише про те, що довідався з перших рук (*as Captain Dobbin has since informed me*) [3, с.199], у дужках помітить У.М.Теккерей, розповідаючи про вінчання Емілії Седлі. Так створюється враження реальної основи оповідання, побутової та психологічної вірогідності описуваного.

Ляльковик воліє говорити правду про все і про всіх. Сміх – це могутній засіб викриття і заперечення. Його збуджує сатира, гумор, іронія – різні засоби оголення комічного, але найбільше У.М. Теккерей змушує трудитися сатиру: *And as we bring our characters forward, I will ask leave, as a man and a brother, not only to introduce them, but occasionally to step down from*

the platform, and talk about them: if they are good and kindly, to love them and shake them by the hand: if they are silly, to laugh at them confidentially in the reader's sleeve: if they are wicked and heartless, to abuse them in the strongest terms which politeness admits of. [3, с. 71]

При розгляді образу оповідача слід зазначити, що його іронія суперечлива: він викриває вади «Ярмарку Марнославства» й одночасно викладає позитивний урок моралі.

Сам У.М.Теккерей підкреслює, що наратор Ляльковик є одним з головних персонажів «Ярмарку марнославства», незважаючи на те, що він

не бере участі в сюжеті. Його образ у романі відчувається постійно, він присутній протягом усієї дії, дозволяючи собі висловлюватися, переживати, направляти своїх лялькових персонажів. Літературна цінність роману визначається образом Ляльковика, й усе залежить від його ставлення до героїв роману, особливо Емілії і Беккі, до читача й самого оповідача.

У випадку з Емілією може здатися, що ставлення Ляльковика до неї було спочатку ідеалізованим і фанатичним, а пізніше – розумним і презирливим. Насправді, оповідач викриває Емілію із самого початку. Правда, він говорить: *...that she was a dear little creature; and a great mercy it is, both in life and in novels* [3, с. 245]. Але відразу ж за цією фразою читаємо: *...for the silly thing would cry over a dead canary-bird; or over a mouse, that the cat haply had seized upon; or over the end of the novel, were it ever so stupid; and as for saying an unkind word to her, were any persons hard-hearted enought to do so – why, so much the worse for them* [3, с.4]. Наратор далі доводить, що вона прилиплива людина, що шантажує своїми сльозами, і він осміює її за це.

У зовнішньому обожнюванні, яке оповідач зводить нанівець за допомогою антиклімаксу, наратор і читач поклоняються ніжній маленькій домашній богині, але тільки до кінця розділу: *But though virtue is a much finer thing, and those hapless creatures who suffer under the misfortune of good looks ought to be continually put in mind of the fate which awaits them; and though, very likely, the heroic female character which ladies admire is a more glorious and beautiful object than the kind, fresh, smiling, artless, tender little domestic goddess, whom men are inclined to worship yet the latter and inferior sort of women must have this consolation – that the men do admire them after all; and that, in spite of all our kind friends' warnings and protests, we go on in our desparate error and folly, and shall to the end of the chapter* [3, с.4]. Насправді оповідач уважає, що це поклоніння є помилкою і шаленістю (помилкове одруження Джорджа на Емілії і шаленість Доббіна, що віддав їй своє серце).

Незважаючи на те, що Ляльковик висміює Емілію, він іноді робить її досить привабливою в її власному солодкому, покірному, безневинному світі, проте як на початку, так і наприкінці роману його іронічна жалість змішана з глузуванням.

Досить цікавим є ставлення наратора до Беккі й до моралі взагалі. З перших рядків роману він розкриває мораль сучасного суспільства й жорстоко критикує Ярмарок Марнославства за його аморальність: *...and that Vanity Fair is a very vain, wicked, foolish plact, full of all sorts of humbugs and falseness and pretensions* [3, с. 168]. Беккі також одержує свою частку удаваного праведного обурення: *It may, perhaps, have struck her that to have been honest and humble, to have done her duty, and to have marched straightforward on her way, would have brought her as near happiness as that path by which she was striving to attain it* [3, с. 70]. Ця цитата має невловиму силу приховувати урок моралі в момент її проголошення. Якщо мораль не

могла зробити Ребекку більш щасливою, ніж її сьогоденне життя, навіщо їй турбуватися про це? З одного боку, Ляльковик осміює Емілію і її сентиментальність, а з іншого – Беккі і мораль, що є ідентичними з погляду наратора.

Свої погляди та ідеї він втілює в образі леді Джейн, людини із сильним характером, зразок жінки-матері й жінки-дружини. Вона ні сентиментальна, як Емілія, ні лицемірна, як Беккі. Безкорислива й добра, коли вона приймає маленького Родона, вона може наполягти на своїх правах, вимагаючи від'їзду Ребекки з її будинку. Представляючи цю жінку, наратор показує її чесноти й доводить, що він не цинік. Образ леді Джейн додає велику значущість головним героям й утверджує позицію наратора. В той час, як наратор висміює Емілію та Беккі, його ставлення до леді Джейн досить поважне. На думку оповідача, сентиментальність і мораль, заснована на грошах і владі, гідні висміюванню.

Реалістичний роман функціонує як дзеркало, у котрому «об'єктивно» відображається життя, але в яке також дивиться читач, довірливо, але й вимогливо звіряючи літературний образ зі своїм уявленням. Наратор так підносить своє оповідання, що читач змушений сам розв'язувати важливі питання: чи засуджувати Беккі Шарп, чи все-таки їй симпатизувати? Любити Емілію Седлі, чи нехтувати нею? Уважати Доббіна високоморальною особистістю, чи занудою відповідно до прізвища?

Незручність, яку відчуває читач “Ярмарку марнославства”, походить від невизначеності: хто остання жертва осміяння наратора? І читач відчуває, що деякою мірою – він сам.

Несерйозне ставлення наратора й до самого себе: *And while the moralist, who is holding forth on the cover (an accurate portrait your humble servant), professes to wear neither gown nor bands, but only the very same long – eared liery in which his congregation is arrayed...* [3, с. 71]. Не менш важливою є наступна цитата: *This, dear friends and companions, is my amiable object – to walk with you through the Fair, to examine the shops and the shows there; and that we should all come home after the flare, and the noise, and the gaiety, and be perfectly miserable in private* [3, с. 72]. Його герої – ляльки в шоу Ярмарку марнославства, і він, Ляльковик, насправді лише клоун. Як традиційна фігура блазня, він виявляється меланхоліком, засмученим від дурості й невідповідності в житті, хоча зовні здається, що він цим розважається. Його самоприменшення рятує роман від того, щоб не бути трактатом з моралі.

Жодне обличчя, жодна подія в романі У.М.Теккерея «Ярмарок марнославства» не має однозначного змісту. Вони мають іронічний підступ, приховану пастку, провокують до осмислення. Одне зі значень слова «*vanity*» (марнославство), що стоїть у заголовку роману, – «дзеркальце». Марнославство – нав'язлива потреба відбиватися в дзеркалах чужих очей максимально сприятливим для себе чином – наскрізна характеристика описуваного У.М.Теккереєм соціуму.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Brodey K., Margaretti I. Focus on English and American literature. – М.: Айрис-пресс, 2003. – 400 с.
2. English literature (M. Gekker, T. Volosova, A. Doroshevich). Part II. – Тернопіль: Вид-во Карп'юка, 2001. – 268 с.
3. Thackeray William. *Vanity Fair: a Novel Without a Hero*. – London: Everyman`s Library, 1991. – 743 P.
4. bibl.kma.mk.ua/pdf/novitfilolog/13/67.pdf
5. http://az.lib.ru/t/tolstoj_lew_nikolaewich/text_1510.shtml
6. <http://feb-web.ru/feb/litenc/encyclp/leb/leb-2183.htm>
7. ru.wikipedia.org/.../Теккерей,_Уильям_Мейкпис

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Шандрук Світлана Іванівна – кандидат педагогічних наук, завідувач кафедри англійської філології КДПУ ім. В. Винниченка.

Наукові інтереси: література Англії, історія англійської мови.